

Boško PEŠIĆ, *Uvođenje u filozofije egzistencije*, Logos, Tuzla, 2021., 274 str.

»Iako dalekosežna, filozofska riječ isprva se rijetko kada daleko čuje«, stoji gotovo proročki u uvodnom dijelu monografije *Uvođenje u filozofije egzistencije* kojom Boško Pešić, osječki filozof, na svoj način zaokružuje dugogodišnje filozofsko usmjerenje k filozofiji egzistencije te tako pisano ovjekovječuje jedan od svojih brojnih tematskih misaonih krugova. Prije svega to se odnosi na etimološko-istraživački aspekt filozofskog fenomena egzistencije uz podrobno povijesno razlaganje njezina poimanja. Razlaganje filozofskog fenomena egzistencije upotpunjeno je suvremenim promišljanjima Martina Heideggera, Karla Jaspersa, Hanne Arendt i Friedricha Nietzschea, kojima su posvećena i zasebna poglavlja. Stoga je težište ovog istraživanja usmjereno kritičkom razmatranju temeljnih pristupa filozofiji egzistencije posthegelijanskog razdoblja 19. stoljeća, pri čemu se naglašavaju teme koje su posve u skladu s ontološkim pristupom.

Već samim uvodom u djelo autor se osvrće na povijesno-filozofski prikaz pojma egzistencije, što preciznije iskazuje trima temeljnim značajkama od kršćanskog naučavanja do marksističkog usmjerenja. Prema tome Pešić, primar-

no polazeći od treće značajke »doktrine 'ništetnosti' svijeta« (16) nastavlja prikaz Schopenhauerova, Kierkegaardova i Nietzscheova razumijevanja egzistencije. Potom slijedi prikaz razlaganja mogućnosti pristupa filozofiji egzistencije H. Arendt, s naglaskom na njezin osvrt na Kantovu i Kierkegaardovu misao i kritiku Heideggerova razlaganja autentične egzistencije. Dakle, Arendt kritikom Heideggera nastoji problematizirati jaz koji Heidegger stvara između autentične egzistencije i onoga izvan nje. Osvrtom H. Arendt na Heideggerovu misao nastavlja se pobliže izlaganje Heideggerova i Jaspersova nastojanja prevladavanja filozofske tradicije, čime se daje naslutiti Pešićevo izdvajanje njihovih bliskih filozofskih značajki. Stoga Pešić, s obzirom na mogućnosti odmaka koje današnje filozofsko poimanje nudi, koristeći se poimanjem tubitka, svijeta (Drugih) te egzistencije, kritički ocrtava nazore dvaju izuzetno značajnih razlaganja filozofije egzistencije.

Poglavlje naslovljeno »Egzistencijalno ovremenjivanje« poziva na filozofsko zapažanje jednog od kapitalnih djela filozofije *Bitak i vrijeme*, koje označava Heideggerov 'zaokret' k povijesnosti

i/ili vremenitosti bitka. U tom aspektu, poglavito se oslanja na 'trojakost ustrojstva bitka', a takvo ustrojstvo jest sadržano u heideggerijanski egzistencijalno obilježenom bitku-u-svijetu. Dakle, temeljna nakana poglavlja je Pešićeva interpretacija Heideggerove egzistencijalne analize tubitka. Nadalje, autor tematiziranjem 'procesa demitologizacije' ukazuje na »kraj filozofije kao metafizičkog sustava mišljenja« (119) čime se upućuje na apsolutizaciju pojma, što naznačuje Hegelovu misao te identifikaciju istine. U poglavlju naslovljenom Jaspersovo rasvjetljavanje egzistencije analizira se Jaspersovo kretanje misli u vidu egzistencije preko razlaganja temeljnih pojmova i sintagmi poput *tubitka, krize, životne situacije, autentičnog filozofiranja, očaja, granične situacije, komunikacije* i sl., što se može obuhvatiti istaknutom Jaspersovom maksimom »sloboda postoji samo pri rasvjetljavanju egzistencije« (146). Može se uočiti kako poglavlje obuhvaća suštinska Jaspersova poimanja relevantna za proučavanje njegove misli, konkretno filozofije egzistencije.

Poglavljem naslovljenim »Svjetska budućnost filozofije« Pešić usmjerava na isticanje važnosti nanovog iščitavanja i proučavanja izvora, odnosno klasičnih djela filozofske tradicije, što je svojevrstan imperativ k bijegu od samorazumljivosti svijeta, u čemu filozofija ima važnu ulogu. Pešić se u navedenom poglavlju ponovno poziva na Jaspersovu misao u kojoj se kategorija istine ističe

kao bitna filozofska dužnost ili pak zadatak. Poglavlje »Nietzscheov religiozni život kao tjelovanje beskonačnosti« dio je knjige koji ukazuje na bitan obrat tradicionalne prevlasti uma i umovanja, čime se ujedno naglašava primarnost tjelovanja kao bitnog aspekta Nietzscheove filozofije egzistencije, što Pešić iskazuje mišlju kako »kožom kao *locusom* tijela odiše svekoliki prostorni događaj egzistencije« (216). Nietzscheom Pešić iznova ističe povratak filozofskim izvorima mišljenja, što je bitna odlika i same Nietzscheove filozofije, a samim time i iskonsko utjelovljenje filozofskog života.

Poglavljem naslovljenim »Orisi fenomenologije religije« Pešić oslikava odnos filozofije i teologije na fenomenološki način jer, kako je navedeno, »jednu bez druge teško je pravilno razumjeti« (233). Prema tome, fenomenološko razmatranje usmjereno je na pitanje o načinu religioznosti čovjeka s obzirom na faktičnost njegove životne situacije. Fenomen doživljaja, popraćen Heideggerovom mišlju, smatra se i izvorom religije, odnosno doživljajem božanskog i Boga. Dakle, doživljaj je fenomen aprioran religiji, a pritom je primarno pitanje štostvo religije. Stoga Pešić poglavlje zaključuje smjelom Heideggerovom mišlju da »onaj 'tko je iskusio zrelu teologiju, i onu kršćanske vjere i onu filozofije, danas u području mišljenja o Bogu radije šuti'« (255). Posljednjim poglavljem naslova »Egzistencija i tehnika« postavlja se problem 'egzistencijalnog ka-

raktera tehnike', uz naglasak na antičkom pojmu *téchne* kao vještine stvaranja i ljudskog obavljanja. U poglavlju se stoga uspostavlja primarno pitanje odnosa čovjeka i tehnologije te slobode njihova (su)odnošenja. Zaključno Pešić ističe važnost mudrosti i prijateljevanja s mudrošću, odnosno uopće otvaranje takve mogućnosti, što usmjerava prema ljudskom djelovanju pomoću tehnike spram 'nemudrosnog' djelovanja podređenog tehnici.

Upozoravanjem na povratak filozofskim izvorima i klasičnim djelima, Pešić ukazuje na nužno ponovno njegovanje odnosa čovjeka i mudrosti na kojem počiva filozofsko mišljenje. Takvo upozorenje je i svojevrsno otvaranje mogućnosti bijega od potencijalne opasno-

sti pribjegavanja prepuštenosti mehanicističke današnjice koja operira automatizmom djelovanja. Filozofija egzistencije stoga je na tragu iskonskog prikaza odnosa čovjeka prema svojoj mogućoj mudrosti koja je iskazana u povijesnom razvoju misli teoretičara filozofije egzistencije. Knjiga *Uvođenje u filozofije egzistencije* daje na taj način osnovne obrise značajnih filozofija koji razmatraju egzistenciju na način bitka te ujedno otvara mogućnost razmatranja njezina odnosa spram metafizike, teologije i suvremenog problema tehnike. U tom smislu Pešić svoga štioća upućuje: »Filozofija se na taj način u vremenu pojavljuje kao svoje vrijeme – osebujno zbivanje u kojemu ono prošlo tek kao buduće ima doći u odlučnoj promjeni sadašnjosti.«

Lucija Leventić
Martina Ivanović